

20.93x19.49	1/5	1 עמוד	שב יעי	08/09/2023	87524915-1
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

מוהליבר ריינס

פיצולים פוליטיים, יריבויות פנימיות, שמרנים נגד ליברלים, ארץ ישראל מול מדינת ישראל • ההתפלגות המגזרית בציונות הדתית אינה תופעה חדשה, והיא החלה למעשה עוד לפני ימי הרצל

◀ ישי פרידמן, 28

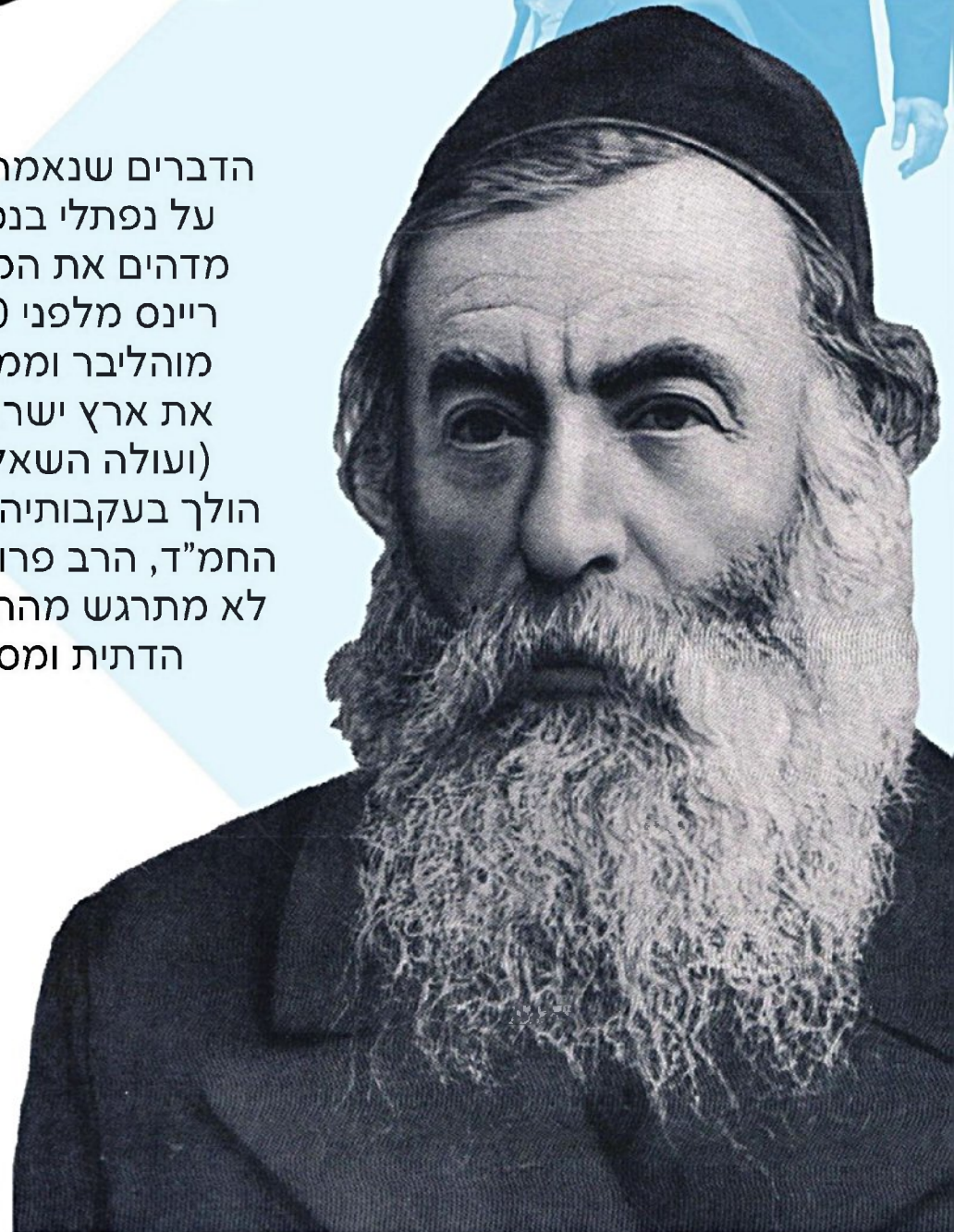
28.55x37.47	2/5	עמוד 28	שב יני	08/09/2023	87524812-7
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

שביעי
פיון לציונות

מתפלגים

סיפור אהבה

הדברים שנאמרו בשנה שעברה על נפתלי בנט מזכירים באופן מדהים את המתקפות על הרב ריינס מלפני 100 שנים • הרב מוהליבר וממשיכי דרכו הציבו את ארץ ישראל לפני המדינה (ועולה השאלה אם סמוטריץ' הולך בעקבותיהם) • יו"ר מועצת החמ"ד, הרב פרופ' יהודה ברנדס, לא מתרגש מההתפלגות בציונות הדתית ומסביר את שורשיה

צילום: אריאל פלדמן - ליוני, 2023

20.93x28.3	3/5	עמוד 29	שב יוני	08/09/2023	87524813-8
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

שביעי
עיתון לציבור הדתי

ישי פרידמן

שונים מבחינה פוליטית, מבחינה תרבותית ומבחינה דתית? יו"ר מועצת החינוך הממלכתי-דתי (חמ"ד) הרב פרופ' יהודה ברנדס עוסק בסוגיה הזו לא מעט. בשיחה שהעביר לפני מספר חודשים בישיבת הר עציון, הוא טען כי מקור המחלוקת בחברה הדתית-לאומית הוא סיפור עתיק מאוד, שהחל עוד לפני הציונות של בנימין זאב הרצל, ובא לידי ביטוי בשתי דמויות גדולות ומיוחדות שהן אבני היסוד של הציונות הדתית - הרב שמואל מוהליבר מול הרב יצחק יעקב ריינס.

ציונות הדתית מפוצלת מאי פעם. המפלגות המסורתיות התפזרו והתפלגו, בתוך המגזר יש תתי מגזרים, השמרנים והליברלים הפכו לחרד"לים וללייטים, ובתי המדרש לומדים, חרשבים ופוסקים בצורה שונה. אחת הטענות המפורסמות היא שמאז מלחמת ששת הימים הלכה הציונות הדתית והקצינה; במילים אחרות, בעיני האומרים, ארץ ישראל גברה על מדינת ישראל. "זו כבר לא אותה מפד"ל המתונה", טענו בשמאל נגד גוש אמונים. אבל האם הייתה אי פעם ציונות דתית אחת, מתונה, שהלכה והקצינה? או שתמיד התרוצצו בתוך התנועה כמה זרמים דומננטיים

19.69x26.5	4/5	עמוד 30	שב יעי	08/09/2023	87524814-9
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

צילום: יונתן זינדל, פלאש 90

שורשי המחלוקת נזרעו עוד לפני ימי הרצל (למטה). משמאל: בנט וסמוטריץ'

לרגלים

הרבנים מוהליבר וריינס עיצבו שני זרמים עוד לפני הופעתו של הרב קוק. המתח שקיים בין שתי תפיסות העולם שלהם יעלה שוב ושוב במהלך ההיסטוריה הדתית והישראלית, לפני קום המדינה ולאורך שנות חייה של המדינה עד לימינו אלה. "הרב מוהליבר היה ממבשרי הציונות, והוא קדם לרב ריינס וגם להרצל ולתנועה הציונית ההרצליאנית בכמה שנים טובות", אומר ל"שביעי" הרב ברנדס, המשמש גם כנשיא המ"כללה האקדמית הרצוג. "הוא היה שייך לתנועת חובבי ציון, שבמחצית השנייה של המאה ה-19 קידמה את רעיון ההתיישבות בארץ ישראל - לא

"אם אתה רואה עימות נורא בתוך הציונות הדתית, והחברה נקרעת ומה יהיה - אז חבר'ה, תירגעו. אנחנו שם כבר 150 שנה, וחיים בסדר, יחד, עם מערכת חינוך משותפת, ומדי פעם מושכים לכאן או לכאן"

ויעשו את הארץ בעלייה הראשונה. "העלייה הראשונה קדמה להרצל, והיא גיוזנה משני כיוונים", מסביר הרב ברנדס. "האחד - יציאה מה"חומות. מירושלים באו מייסדי פ"ת, מיפו יצאו מקימי שכונות בת"א. הכיוון השני היה התיישבות והקמת יישובים. אלה יהודים שבאו ממזרח אירופה ובנו יישובים, הרבה לפני הרצל. המוסדות בארץ קמו כתולדה של תפיסת הרב מוהליבר וחובבי ציון והאגודות שלהם.

מוכן ללכת איתו. כשייסד את המזרחי, הוא קיבל כהנחת עבודה את השותפות עם התנועה הציונית הכללית".

הארץ מול המדינה

הדגש של הרב מוהליבר - ובעיקר של תלמידיו - היה יישוב הארץ. המו"קד במבחינת הרב ריינס היה פעולה בתוך העם היהודי לטובת הקמת מדינה יהודית. לשני הרבנים הללו היה גוף ארגוני שנקרא "המזרחי". הרב מוהליבר הקים את ארגון המזרחי ב-1893 כמרכז הסברה לציונות. תשע שנים לאחר מכן השתמש הרב ריינס באותו שם עבור התנועה הפוליטית של הציונות הדתית בהסתדרות הציונית. שם אחד - לשני מפעלים שונים.

"העלייה הראשונה הייתה במידה רבה עלייה דתית. בכל מושבות הב"רון יש בתי כנסת. כשנכנסים לבתי ראשונים בכל היישובים האלה, בראש פינה או בזכרון יעקב, ורואים את תמונות האיכרים - אתה מרגיש כאילו אתה נמצא בעיירה יהודית ברומניה; יהודים עם מעילים שחורים וכובעים, נשים עם כיסויי ראש. זה נראה כמו שטעטל".

◀ אז הרב מוהליבר היה איש ארץ ישראל, והרב ריינס היה איש עם ישראל?

"שניהם אנשי עם ישראל, ושניהם מדברים על עם ישראל. אבל הייתי מדייק ואומר שזה ארץ ישראל לעו"מת מדינת ישראל. השאלה היא אם הפתרון של ארץ ישראל הוא הדבר העיקרי. כלומר, מוכרחים להביא את עם ישראל לארצו, או שהדבר המרכזי הוא להקים לעם ישראל מדינה".

◀ ובעצם, הציונות הדתית מתפצלת לראשונה בפרשת אוגנדה.

"הדתיים הציונים התחלקו למזרחי של הרב ריינס ולחובבי ציון ברו"סיה, שהם ממשיכי דרכו של הרב מוהליבר".

◀ בעצם אתה טוען שהיסוד של הקינאות לארץ ישראל היה קיים בתוך חלקים מהציונות הדתית כבר בראשית ימיה.

"נכון, מה שקרה בפרשת אוגנדה

על בסיס תפיסה מדינית-פוליטית, אלא סביב העלייה לארץ הקודש ובה"תיישבות בה. התפיסה המרכזית של הרב מוהליבר היא יישוב הארץ. "מרכז העשייה של הרב ריינס היה להקים את המזרחי כתנועה בתוך התנועה הציונית של הרצל. מה היה הרעיון של הרצל? הקמת מדינה לעם היהודי. אבל הרצל היה מוכן אפילו ללכת למ"קומות אחרים, כמו מדינה יהודית באל עריש או באוגנדה, והרב ריינס היה

מתת

20.71x27.93	5/5	32	עמוד	שב יעי	08/09/2023	87524815-0
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790						

צילום: מירי שמעוני/ב"א, בשובג

“אותה חשדנות ואותן אמירות” הרב ברנדס

לגרים

זה שהרצל והרב ריינס נדחו על ידי חובבי ציון ברוסיה, שהתנגדו להם. ממשיכיו של הרב מוהליבר ועקו שאין לנו מה לחפש במקום אחר מארץ ישראל. אנשי ארץ ישראל ניצחו כאן את אנשי מדינת ישראל”.

◀ ובין שתי הקבוצות הללו בציונות הדתית יש מתח רב.

“בוודאי, זה הגיע לפיצוץ והמי שיך למתחים נוספים, דתיים. אגודת ישראל תוקם אחרי שהיא תפרוש מהמזרחי, בטענה שהם לא נאבקים מספיק על הדת. גם הרב קוק ידבר נגד המזרחי שהם פשרנים מדי. זו תופעה שתחזור על עצמה שוב ושוב בפוליטיקה של הציונות הדתית, מחוזה הפרישה של כל מיני מפלגות מתוך המפלגה שתייצג את הציונות הדתית. לפעמים זה על ארץ ישראל ולפעמים על ענייני דת, אבל למעשה, זו אותה דרמה שקיימת בין תפיסת הרב מוהליבר לתפיסת הרב ריינס”.

◀ למעשה, זה נמשך עד ימינו.

“לאורך כל תולדות הציונות הדתית, אנחנו רואים התרוצצות בין

הרב מוהליבר הקים את המזרחי ב-1893 כמרכז הסברה לציונות. תשע שנים לאחר מכן השתמש הרב ריינס באותו שם עבור התנועה הפוליטית של הציונות הדתית בהסתדרות הציונית. שם אחד - לשני מפעלים שונים

פלא לראות כמה הטקסטים דומים. ההתנגדות לרב ריינס הייתה שהוא לא מספיק דתי. ביקרו אותו על קשריו עם הרצל, שבעיני החרדים נתפס כמתבולל, ובוודאי כשהוא חבר אליו בסוגיית אוגנדה”.

◀ אם זו תופעה ישנה שמלווה אותי נו למעשה מההתחלה, אולי זו סיבה לאופטימיות?

“אם אתה רואה שיש עימות נורא בתוך הציונות הדתית, והחברה נקצעת לשתיים ומה יהיה - אז חבר'ה, תירגעו. אנחנו שם כבר 150 שנה, ואנחנו חיים בסדר כבר 150 שנה; חיים יחד ביישובים, עם מערכת חינוך משותפת, ומדי פעם מושכים לכאן או לכאן. יש נקודות שבהן המתח גובר מאוד, ויש נקודות שכולנו יוצאים לטובת מטרה אחת משותפת”.

◀ אז אתה לא מתרגש מפיצולי הפיצולים במגזר.

“לא רק שלא מתרגש. אם בוחנים את ההיסטוריה הזו לאורך שנים, אפשר גם לדעת איך לטפל בבעיה, מאיזה מקום יבוא הפתרון ואיך טיפלו בסוגיות הללו בעבר. אם לא מכירים את הרקע הרחב של המקורות ההיסטוריים, אז הכל נראה תלוש או מוצא. אנשים נתקפים בהלם ותדהמה ממה שרואים, ומתקשים לשים את המחלוקת בתוך קונטקסט. אבל לכל דבר יש שורש, וכדאי להכיר אותו כדי שנבין לפעמים מה בעצם אנחנו רואים מול העיניים”.

ישראל, והוא הופך להיות שר אוצר במדינת ישראל.

“סמוטריץ' עסק רוב ימיו בגיוני ממשלות שפינו מאחזים. היום הוא חלק מממשלה שמורידה מאחזים. בני קודה הזו, מחויבותו למדינה גברה על המחויבות שלו לארץ. מבקריו טוענים שזו בגידה בערכים. הוא ענה שאי אפשר להגן על המאחזים הללו, כי הם אינם חוקיים. מבקריו מימין אומרים: אבל זו ארץ ישראל! בסוף, הקונפליקט קט הזה יכול להימצא גם בתוך עולמו של שר האוצר”.

◀ בתקופת ממשלתו של נפתלי בנט, הייתה תחושה חזקה מאוד של פירוד ופיצול.

“נכון, אבל כל מה שאמרו על בנט וחבריו, אמרו על המפד"ל ל-30 או 40 שנים קודם, ולפני 100 שנה אמרו את זה על הרב ריינס”.

◀ יש קו ישר שעובר מהרב ריינס עד בנט?

“כן, חד משמעית. אותה חשדנות ואותן אמירות שהם לא מספיק דתיים או נאמנים לתורה. לפעמים אני מת-

שתי המגמות האלה; בין המגמה היותר ארץ ישראלית לבין המגמה של מדינת ישראל. אני תמיד משתמש כמשל בסיפור של כפר מיימון בימי ההתנתקות ועקירת היישובים מחבל עזה. כשהמדינה החליטה לעזוב חלקי ארץ, האם אנחנו אומרים שאנחנו ממלכתיים - ואם המדינה לא שם, אז אין לנו מה לחפש באותם מקומות? או שהאמירה היא שאם המדינה בורגדת בארץ ישראל, אז נאמנותנו היא לארץ ישראל?”.

הקונפליקט של שר האוצר

◀ לפי השיטה הזו, בצלאל סמיר טריץ' מבטא את המגמה של הרב מוהליבר.

“תראה, בפוליטיקה צריך להיזהר קצת. במונח מסוים, היום קרה דבר מאוד מעניין. האנשים היותר רדיקליים בציונות הדתית נכנסו לממשלה, ולכן קשה לי להגיד איפה נמצא הקונפליקט הזה. כחוקר שלומד את הסוגיה, זו שאלה מעניינת: מה קורה למי שנאמנותו הראשונה היא לארץ

מתח